

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Фенікс, 2014. 320 с.

4. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи України в механізмі держави: монографія. Тернопіль: Астон, 2005. 200 с.

Ключові слова: права людини, механізм забезпечення, функція держави, соціальний захист, економічна система, політична система; охоронна система, захист прав.

Key words: human rights, enforcement mechanism, function of the state, social protection, economic system, political system; security system, protection of rights.

Пахлеванзаде Альборз

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри морського та міжнародного права,
директор Центру міжнародної освіти
Міжнародного гуманітарного університету*

КРИТЕРІЇ ТА СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТРИБУНАЛАХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У період збройних конфліктів права людини часто стають жертвою систематичних порушень, таких як військові злочини, злочини проти людяності та геноцид. Міжнародні кримінальні трибунали, такі як Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (ICTY), Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (ICTR) та Міжнародний кримінальний суд (ICC), відіграють ключову роль у притягненні винних до відповідальності. Центральним елементом їхньої діяльності є стандарти доказування, які забезпечують справедливість, об'єктивність та ефективність судових процесів. Ці стандарти визначають рівень переконливості доказів, необхідний для визнання винуватості, і адаптовані до викликів, пов'язаних із документацією злочинів у хаотичних умовах конфлікту [1]. У цій статті розглядаються основні критерії доказування в контексті злочинів проти прав людини, їх еволюція та застосування в практиці трибуналів.

У міжнародних кримінальних трибуналах стандарти доказування базуються на принципах презумпції невинуватості та навантаження доказування на обвинувачення, подібно до національних систем загального права. Головним стандартом є поза розумним сумнівом (beyond a reasonable doubt), який застосовується для доведення винуватості обвинуваченого [1]. Цей критерій вимагає, щоб докази були настільки переконливими, що жоден розумний суддя не мав би суттєвих сумнівів щодо фактів справи. На відміну від національних судів, де може застосовуватися стандарт «переваги доказів» (preponderance of evidence), у міжнародному праві акцент робиться на високому рівні впевненості через тяжкість злочинів [2].

Для стадії попереднього розгляду, наприклад, видачі ордера на арешт, застосовується нижчий стандарт розумних підстав вважати (reasonable grounds to believe), що спрощує початкову фазу розслідування [3]. Цей підхід дозволяє трибуналам оперативно реагувати на злочини в зонах конфлікту, де доступ до доказів обмежений.

Крім того, важливим є стандарт моральної впевненості (moral certainty), який ICTY та ICTR використовували для оцінки свідчень жертв та очевидців. У справах, пов'язаних із сексуальним насильством чи тортурами, цей стандарт враховує психологічні травми свідків, дозволяючи суддям покладатися на непрямі докази, якщо вони формують узгоджену картину

подій [4, р. 237].

Злочини проти прав людини, такі як вбивства, тортури, зґвалтування та депортація, часто кваліфікуються як злочини проти людяності (crimes against humanity) або воєнні злочини (war crimes), коли вони вчиняються в контексті збройного конфлікту [5]. Римський статут ІСС визначає ці злочини як акти, вчинені в рамках «широкомасштабної або систематичної атаки на цивільне населення» [6]. Для доведення необхідний «нейкзус» (зв'язок) з конфліктом: для воєнних злочинів – пряма пов'язаність з бойовими діями, для злочинів проти людяності – участь у систематичній атаці [7, р. 79].

У практиці ІСТУ, наприклад, у справі Prosecutor v. Tadić (1995), трибунал встановив, що для воєнних злочинів у міжнародних конфліктах достатньо доказів існування «продовженої сили озброєного насильства між урядовими силами та організованими збройними групами» [8]. Тут стандарт «поза розумним сумнівом» застосовувався до свідчень про тортури в таборах, де прямі докази були обмежені через руйнування документації. Аналогічно, ІСТР у справі Prosecutor v. Akayesu (1998) довів систематичний характер геноциду в Руанді, покладаючись на комбінацію свідчень, документальних доказів та експертних висновків, що відповідало стандарту моральної впевненості.

У ІСС, у справі щодо Дарфуру (Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, 2009), суд використав стандарт «розумних підстав» для ордеру на арешт, базуючись на звітах ООН про масові вбивства та зґвалтування як воєнні злочини [9]. Виклики включають верифікацію доказів у зонах конфлікту: масові порушення ускладнюють збір інформації через насильство та хаос [1]. Трибунали долають це через використання супутникових знімків, цифрових доказів та програм захисту свідків.

Під час збройних конфліктів докази часто фрагментарні: свідки можуть бути залякані, документи знищені, а доступ до місць злочинів обмежений. Це призводить до дебатів щодо балансу між швидкістю розслідувань та якістю доказів. Крім того, інтеграція прав людини з міжнародним гуманітарним правом вимагає гармонізації: злочини проти людяності не потребують нейкзусу з конфліктом, на відміну від воєнних злочинів.

Перспективи включають розвиток технологій (наприклад, AI для аналізу відео) та посилення співпраці з НГО для збору доказів. Це посилить ефективність трибуналів у захисті прав людини в конфліктах.

Стандарти доказування в міжнародних кримінальних трибуналах є фундаментом справедливості для жертв злочинів проти прав людини під час збройних конфліктів. Вони еволюціонували від прецедентів Нюрнберга до сучасної практики ІСС, забезпечуючи високий рівень переконливості без компромісів щодо прав обвинувачених. Подальший розвиток цих критеріїв сприятиме глобальному миру та верховенству права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights. Standards of proof in international humanitarian fact-finding. URL: https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman_files/Standards%20of%20Proof%20in%20Fact-Finding.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
2. International Committee of the Red Cross. International criminal justice : the institutions. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/2025-09/Intl_criminal_justice_institutions.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
3. International Criminal Court. Understanding the International Criminal Court : helping build a more just world. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/understanding-the-icc.pdf> (дата звернення: 23.10.2025).

4. Mettraux G. Crimes Against Humanity in the Jurisprudence of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and for Rwanda. Harvard International Law Journal. 2002. № 43. P. 237-316.
5. United Nations. Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/icty/icty.html> (дата звернення: 23.10.2025).
6. Human Rights Watch. Elements of crime: the chapeau: war crimes. URL: https://www.hrw.org/legacy/campaigns/icc/docs/prep4_en.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
7. Gutierrez Posse H. D. T. The relationship between international humanitarian law and the international criminal tribunals. International Review of the Red Cross. 2006. Vol. 88. № 861. P. 66-86.
8. International Committee of the Red Cross. Crimes against humanity: URL: https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/crimes-against-humanity (дата звернення: 23.10.2025).
9. International Criminal Court. How the Court works. URL: <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works> (дата звернення: 23.10.2025).

Ключові слова: міжнародні кримінальні трибунали, злочини проти людяності, воєнні злочини, поза розумним сумнівом, права людини, збройні конфлікти.

Key words: international criminal tribunals, crimes against humanity, war crimes, beyond reasonable doubt, human rights, armed conflicts.

Гуртієва Людмила Миколаївна

*кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

УЧАСНИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ З БОКУ СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ: ОКРЕМІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Актуальність теми даного дослідження обумовлена потребами науки кримінального процесуального права та правозастосовної діяльності щодо уточнення теоретичних положень про учасників кримінального провадження з боку обвинувачення на стадії судового розгляду відповідно до норм чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) [1] та судової практики. Крім того, належне законодавче врегулювання зазначеного питання є гарантією реалізації права на справедливий суд [2, ст. 6 та ін.]. За ст. 2 КПК забезпечення належної правової процедури є одним із завдань кримінального провадження. Сучасні правові позиції Верховного Суду вносять уточнення до розуміння та правильного застосування норм національного законодавства (в тому числі положень, які визначають учасників сторони обвинувачення), що, серед іншого, сприятиме забезпеченню належної правової процедури. Згідно з ч. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3], висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

Відповідно до ч. 2 ст. 318 КПК «судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін кримінального провадження, крім випадків, передбачених цим Кодексом». Отже, за загальним правилом, судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін. Виключення з цього правила можливе у

ЗМІСТ

Вступне слово <i>КІВАЛОВА С.В.</i>	3
<u>Секція № 1</u>	
Захист прав людини: теоретичні та практичні аспекти	
<i>АРАКЕЛЯН М.Р.</i>	
Специфіка правозахисної діяльності в період збройних конфліктів.....	4
<i>БЕХРУЗ Х.Н.</i>	
Актуалізація та результативність дослідження механізмів правового захисту українських біженців в Європейському Союзі в умовах міграційної кризи.....	6
<i>ДАМІРЛІ М.А.</i>	
Перспективи забезпечення прав людини в епоху штучного інтелекту.....	8
<i>СТРЕЛЬЦОВ Є.Л.</i>	
Права людини в контексті сучасного публічного права.....	10
<i>КОНДРАТЕНКО В.М.</i>	
Адміністративно-правові засоби забезпечення праві свобод особи: теоретико-правовий вимір.....	13
<i>TUGYAN T.</i>	
Defending international law: the kantian framework.....	16
<i>СУРІЛОВА О.О.</i>	
Цифрові права людини в контексті збройних конфліктів: новітні виклики.....	20
<i>ЗУБЧЕНКО Н.І.</i>	
Моніторинг гуманітарних програм як інструмент реалізації міжнародних стандартів захисту прав людини під час збройного конфлікту.....	23
<i>КОНОНЕЦЬ О.М., КРИВОНОС С.В.</i>	
Гарантії прав людини під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	26
<i>ЗВЕРЄВА К.С., ДАЦЬ І.С.</i>	
Захист права власності під час збройних конфліктів: практика ЄСПЛ.....	28
<i>САПАРОВА А.О.</i>	
Право дітей на освіту в умовах війни.....	31
<i>НАДІЄНКО О.І.</i>	
Зловживання правом у договірних сімейних відносинах.....	32
<i>ГОРБАЧОВА К.М.</i>	
Складові елементи держави як механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина.....	35
<i>ПАХЛЕВАНЗАДЕ А.</i>	
Критерії та стандарти доказування злочинів проти прав людини в міжнародних кримінальних трибуналах під час збройних конфліктів.....	37
<i>ГУРТІЄВА Л.М.</i>	
Учасники кримінального провадження з боку сторони обвинувачення на стадії судового розгляду: окремі позиції Верховного Суду.....	39
<i>ДРОНОВ В.Ю.</i>	
Право на спорт у контексті Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року.....	42